

Grekland fem år efteråt

Greklands nuvarande regering har äntligen blivit fullt erkänd av den svenska, och med all rätt. Man märker numera inte mycket av diktaturen i Grekland, menar Svensk Tidskrifts norske medarbetare Frank Bjerkholt. Någon parlamentarism av skandinavisk typ finns naturligtvis inte. Fråga är om det grekiska folket skulle önska en återgång till sin egen förra parlamentarism. Den var alltför korrumperad. Den nuvarande regimen har mildrats betydligt, efter de första årens hårdare tag. En opposition får göra sig hörd, men en revolutionär opposition, sådan som Andreas Papandreou förespråkade, är borta ur grekisk politik, menar författaren.

Den som kommer på besök till Grekland från ett nordiskt land blir verkligen överraskad. Man kunde ha föreställt sig diktaturen åtskilligt värre. Men i Aten kan man köpa vilken utländsk tidning som helst, man kan till och med läsa kraftiga angrepp på regimen i Athen News, och man blir förvånad över att stifta bekantskap med den snabba ekonomiska tillväxten i landet. Den ligger på 7—8 % pr år. Inkomsten per capita har ökat från 700 dollar till 1 100 på de fem år, som överstarna suttit vid makten. Grekland är med andra ord på väg att övergå från u-land till i-land, och grekerna är så rastlöst upptagna av att bli delaktiga av konsumtionssamhället att de inte bryr sig så mycket om politiken. Det största bekymret är att klara avbetalningarna på TV-apparaten och kanske t o m på bilen.

Skall man bedöma Grekland beror mycket på vilken utgångspunkt man väljer. Ser man på regimen från nordisk parlamentarisk synpunkt måste domen bli hård. Kanske är det riktigare att välja den lokala ramen. Grekland av 1967 var ett u-land med en mycket bristfällig demokrati. Därför reagerade heller inte grekerna i allmänhet spontant på kuppen. Man betraktade inte den nya regimen som absolut annorlunda än den gamla. Genomgående har grekerna därför avvaktat utvecklingen och givit överstarna sin chans. Det är i dag knappast något tvivel om att Grekland är det liberalaste landet på Balkan. Det har också den mest dynamiska ekonomiska tillväxten. Grekerna är böjda att jämföra sig med grannarna, snarare

än med nordiska ideal.

Antalet politiska fångar är i dag det lägsta i modern grekisk historia. Det rör sig om c:a 340, som är dömda för våldshandlingar av politiska orsaker. 80 av dessa fick sin dom före 1967. Också på detta område är alltså allting relativt i Grekland. Men parlamentet är stängt. Man måste med sorg konstatera att grekerna inte omfattar den gamla parlamentarismen med vördnad. Där var för mycket korruption inblandad. Det betyder inte att man finner sig helt i överstarnas regim. Den är tydligen en övergångsform. Det säger för övrigt överstarna själva. I ett samtal jag hade med vice statsminister Makarezos sade han, att det är svårt att veta när man skulle kunna gå över till parlamentarism igen. Han menade att denna styrelseform förutsatte ett minimum av social balans inom samhället och trodde att man borde uppnå en inkomst pr capita på 1 500 dollar först, d v s italiensk nivå. Det behöver Grekland i så fall fem år till på sig för att nå.

Det är i alla fall intressant att märka, att överstarna tänker mycket i ekonomiska kategorier. De motiverar kuppen med att Grekland var ett u-land, som inte klarade att lösa sina problem under parlamentarismen. De hänvisar också till den hotande kommunistfaran och skrämdes nog av mera agitatoriska politiker som Andreas Papandreou. Överstarna är landets eget folk, som inte är imponerade av extravaganta politiker. Så mycket viktigare är det då att konstatera, att de har givit de ekonomiska faktorerna i samhället

prioritet. Grekland har verkligen kommit in i en snabb tillväxt. Detta skulle kanske ha hänt ändå, men den nya »lugn och ordning» har alldeles säkert gynnat tillväxten.

Anmärkningsvärt är att överstarna använde samma argument som andra u-länder, som har blivit enparti-stater. Parlamentarismen är en lyx, säger de alla. Egentligen är det väl bara Indien av alla u-länder som har klarat att hålla fast vid det parlamentariska systemet.

Ekonomi

Prisnivån har legat stabil under dessa år, men nu finns det tecken på en raskare prisstegring, något som man kan vänta sig under den starka investeringsperiod, som man är inne i. För en utlänning förefaller Aten inte vara någon billig stad. Priserna i fönstren inbjuder inte till inköp, bortsett från speciella ting som smycken och lädervaror — och det räcker ju till ganska länge för en turist. (På Rhodos kan man låta skraddarsy sig kläder till Hong Kongpriser av bästa engelska ylle). På tavernorna äter man till rimliga priser, men mera substantiella måltider är strax dyrare. En skandinav som flyttar till Aten kommer inte att finna levnadsomkostnaderna särskilt låga.

Konsumtionsrevolutionen är kanske det drag man först och främst lägger märke till när man skall undersöka »Grekland fem år efteråt». Sedan regimen nu för övrigt stabiliserat sig på ett ganska liberalt plan efter de första par årens hektiska ansträngningar att försäkra sig om kontrol-

len, vilket förde med sig åtskilligt godtycke och många övergrepp, så är dagens greker inte alls missnöjda. De ser tiden an och vill i alla fall ge regimen några år till. Den grekiska affärsmannainstinkten har just nu klart övertag över den politiska instinkten. Hur länge detta skall räcka beror på så mycket. Det är klart att när man köpt nog (även om det knappast låter sig göra) kommer också andra krav fram starkare, de som har med politiska rättigheter att göra.

Men även på detta område skall en utlänning, som kommer från ett nordiskt land med de speciella föreställningar som där råder om Grekland, förvånas över vad han läser i tidningarna. Den 21 april, kuppdagen, kunde man läsa upprop från tidigare ministrar och parlamentariker, som i starka ordalag fördömde den sittande regimen. Den statsminister, som blev avsatt 1967, Kanellopoulos, gör intet annat än ger skarpa intervjuer åt utländska journalister. Allt detta betyder att regimen nu känner sig så säker i sadeln att den kan tillåta åtskillig oppositionell frispråkighet. Men det finns tills vidare inte någon frihet att organisera sig, och allt är under kontroll. Det finns nämligen för ögonblicket inte något politiskt alternativ.

Statsministern och makten

Den stora och obesvarade frågan i dagens Grekland är vad statsminister Papadopoulos ämnar bruka makten till. Regimen har genom folkomröstning infört en ny konstitution, men kommer den att genomföras? Eller glider den nuvarande ordningen över

i en varaktig Papadopoulos-regim?

Att man med rätta kan ställa frågan om vad statsministern skall bruka makten till beror på att Papadopoulos inte uppträder som diktatorer gör mest. Han är anspråkslös. Han har försäkrat sig om en solid kontroll. Hans lojala män sitter i ledande ställningar i här och administration, medan andra är pensionerade eller »sparkade uppåt». Han har knutit civila specialister till sig på ett sätt som gör att man inte riktigt längre kan tala om en junta som styr. Papadopoulos regerar ensam, och då hans regim är mild och effektiv och oppositionen hemma och ute är desorganiserad utan något klart alternativ, har han en så solid maktbasis som någon diktator kan önska. Armén är inte direkt inblandad i regeringen, men arméchefen, general Angelis, representerar »revolutionsviljan» av 1967. Det är inte rimligt att tro, att Papadopoulos kan göra mycket, som armén skulle finna oantagligt. Ett viktigt problem, när det gäller vidare demokratisering av regimen, ligger däri att det finns många olika meningar om vilken väg man skall gå och hur fort man skall gå.

Papadopoulos själv säger inte mycket om dessa frågor. Hans uppträdande ger intryck av att han inte är särskilt intresserad av makt, han solar sig i varje fall inte i den. Firandet av femårsdagen av revolutionen var mycket anspråkslös, inga parader, ingen fridag, ingen festivitas. En gudstjänst var det hela. Vidare har Papadopoulos ingen politisk filosofi. Regimen har ingen ideologi. Det verkar som

om man bara är upptagen med att få samhällets hjul att rulla effektivt och därmed övervinna underutvecklingen. Papadopoulos har inte grundat något parti som andra diktatorer. Detta kan fattas som en indikation på att han tagit sikte på att legalisera sin egen personliga regim.

En övergångsregim

Papadopoulos blir förr eller senare tvungen att välja. Dagens greker finner tillräckligt med liberala andningshål för att regimen skall vara uthärdlig. Men det är ändå klart, att det gäller en övergångsregim. Antingen måste Papadopoulos på grundval av konstitutionen av 1968 gå till val, bilda ett eget parti och försöka att vinna valet. Om detta sker inom rimlig tid är det inte uteslutet att han skulle kunna klara det. Ju längre han väntar dess vanskligare blir det, ty missnöjet med att sakna de demokratiska rättigheterna kommer att öka med åren.

Den andra möjligheten han har är att införa republik och en stark presidentmakt. En gaullistisk referendum-demokrati skulle kunna passa både honom själv och grekerna. Kung Konstantin i Rom förlorar efter hand sin dragningskraft, fast hans bild ännu hänger på framträdande plats på alla kontor. När Papadopoulos nyligen själv övertog regentvärdigheten och avsatte general Zoitakis motiverades detta icke av någon plan på republik, men är kanske ett steg i den riktningen. Orsaken till skiftet var att Zoitakis hade börjat komma med invändningar mot de steg, som regeringen tog, i stället för att

nöja sig med att underteckna papper. Och är det en sak grekerna har fått nog av så är det beskäftiga monarker. Konstantin skulle kunna komma tillbaka till Aten ganska snart, om han accepterade det konstitutionella kungadömet som i de skandinaviska länderna. Förändring på detta område är en av de varaktiga reformer, som överstarnas kupp har fört med sig.

Grekland och omvärlden

Den grekiska utvecklingen hädanefter sker på basis av regimen Papadopoulos. Det är en ren illusion att tro att han kan störtas. Utlandet måste först som sist inse, att något annat Grekland än det nuvarande och det som kommer att utvecklas därur blir det inte. Det har också de flesta erkänt nu. Papadopoulos har haft framgång inte bara inrikespolitiskt. Också i förhållande till omvärlden har han givit Grekland en ny plats. Han har etablerat ett vänskapligt förhållande till Turkiet, trots Cypern. Han har normaliserat förbindelserna med de övriga Balkan-staterna, t o m med Albanien, och han är inbjuden till Bukarest. Han har fört Grekland in i dialogen i Mellersta Östern och har knutit nya förbindelser med länderna i Afrika. Regeringens roll i Medelhavsregionen aktiveras ständigt. Slutligen har landets roll inom NATO blivit allt viktigare på grund av den sovjetiska expansionen i Medelhavet.

När det gäller genomförandet av konstitutionen var det omkring 1970 fråga om att gå till val. Det var särskilt utrikesminister Pipinellis som ivrade härför. Att

han dog var troligen en stor förlust för demokratiseringen. Pipinellis kunde kanske uppnått mera, om han inte hade mött så mycket motstånd i Europarådet. Att Grekland blev utstött ur detta var inte bara bittert för honom utan försvagade troligen också reformkrafterna inom landet. Denna aktion från de nordiska länderna gick ut från tron på att det skulle vara möjligt att träffa militärregimen så hårt att den skulle vika för de gamla politiska grupperingarna. Men detta var en illusion. Det var i varje fall fel att satsa på en tillbakagång till det gamla, som grekerna inte är särskilt intresserade av.

Framtiden

På senare tider har det varit mindre tal om val. Papadopoulos tycks inte ha bestämt sig för vad han skall göra med makten. Han vet, att stora delar av landets elit förhåller sig avvaktande och på avstånd från honom. Han har själv hand om tre—fyra departement. Han är regent, stats-, försvars- och utrikesminister. Detta är troligen mera ett uttryck för brist på lämplig personal än för maktlystnad. Papadopoulos inser att han måste göra något för att öka tilliten till att han verkligen menar allvar med återinförandet av demokratin. Annars kommer det att uppstå en ny polarisering, då de som nu förhåller sig relativt välvilligt inför honom kan komma att förlora tålamodet.

Papadopoulos upptäcker med andra ord att det är lättare att gripa makten än att bli kvitt den. Hans bekymmer är, att ju längre tiden går desto vanskligare blir det

att sörja för en lugn övergång till demokrati så att den yttersta vänstern kan neutraliseras. Ty den yttersta vänstern är ända sedan inbördeskrigets dagar ett spöke, som man ser inte bara om natten utan också om dagen. »Jag darrar bara jag hör ordet kommunist», sade en kvinnlig guide, som visade oss runt på Akropolis. Denna fruktan är en verklig politisk realitet i Grekland. Den som allierar sig med den yttersta vänstern har inga möjligheter. Detta gäller t ex Andreas Papandreou, som för all framtid är färdig i grekisk politik.

Den enda politiska gruppering, som skulle kunna bli en motvikt till Papadopoulos och delta i nyval, är kretsen kring exstatsminister Karamanlis. Ett upprop av forna parlamentariker om stöd för honom offentliggjordes i Aten på kuppdagen den 21 april. Men Karamanlis själv visste knappast om det.

I själva Grekland har bildats två motståndsanslag, som opererar relativt fritt, men under kontroll. Den ena är »Den grekisk-europeiska unionen» som organiserar möten och konferenser och utger en del skrifter. Den andra är »Samfundet för studier av grekiska frågor», som bl a organiserade det offentliga möte med Günter Grass, som gav regimen en skarp salva. Han blev förvånande nog ändå inbjuden till en dialog i grekisk TV (vilket han avslog). Dessa organisationer verkar närmast som påtryckningsgrupper för ökad yttrandefrihet, och deras möjligheter beror på graden av kontakt västerifrån med Aten.